

НЕМАЄ НИЧОГО КРАЩОГО НА СВІТІ, НІЖ ТІ АНДРУШІ...

Валентина Борисенко

**Затоплений рай: Андруші у спогадах та документах / авт.-упоряд.
М. Михняк. Київ : Український пріоритет, 2018. 400 с.**

Цьогоріч світ побачила унікальна колективна праця про затоплене село Андруші Переяславського повіту на Київщині. Відомо, що там любив відпочивати Тарас Шевченко, замальовувати пам'ятки архітектури, а його знамените висловлювання про село в листі до А. Козачковського стало крилатим. Він писав: «Мені тепер здається, що й раю кращого на тім світі не буде, як ті Андруші...». Унікальність видання в його людях, пам'ять яких не замулить жодна біда. Над підготовкою книги працювали справжні ентузіасти, нащадки козацького роду, адже село було вільним. Ініціатива виходила від громадської організації «Старий Дніпро», засновниками якої в 2015 році стали Віталій Іващенко

(голова громадської організації), брати Андрій і Сергій Доброскоки та Олександр Сулима (нащадок гетьманського роду). Творчу допомогу надали співробітники Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» та викладачі Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Науковим редактором стала Ірина Доброскок — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, та О. В. Колибенко — професор університету. Ірину Доброскок жартома називають «андрушівською невісткою», тому що її чоловік, Сергій Доброскок, народився в Андрушах. За покликом душі й серця вона поринула в роботу збирання даних і зробила вагомий внесок у підготовку книги. Важко зустріти більш віддану людину цій справі, як пенсіонер (будівельник за фахом) Віталій Іващенко, який організував колишніх переселенців із затопленого села для збирання спогадів, фотографій, що й стали основою книги. Написана вона за новою методикою усної історії, що є пріоритетним напрямом у світовій науці. До роботи був залучений також пенсіонер, геолог, журналіст, мужня людина Микола Михняк. Збираючи матеріали, він дотримувався правил запису свідчень, не редагував текстів, в чому й полягає їхня неабияка документальна цінність. Зібрано багато фотографій із зображенням затопленого села, які зберігають його народну архітектуру, одяг, природу, сімейний побут, звичаї та обряди селян, що є також важливим для аналізу візуальної антропології. Крім великого пізнавального значення, книга, безсумнівно, має неабияку наукову цінність. У виданні є спеціальний розділ «Андруші у світлинах»; багато ілюстрацій уміщено безпосередньо в спогадах.

Відселяли селян у зв'язку з будівництвом Канівської ГЕС у 1968 році. У їхніх спогадах постає минуле життя в с. Андруші, трагедія виселення з рідної домівки і прощання з дитинством, юністю, могилами предків. У передмові до книги слушно зазначається, що «...це літопис півстоліття неймовірно важких випробувань: голодомори 1921–23, 1932–33 років, Друга світова війна, голод 1946–1947 років, репресії, виселення з родового гнізда, документи, спогади про життя в Андрушах в 20–70-х роках ХХ ст. Це данина пам'яті славетному українському Роду, який славен у віках добрими справами, працьовитістю, стійкістю, чесністю, справедливістю, толерантністю».

Автори згадали репресованих андрушан під час роботи сталінської каральної машини, описали, як відбувалася колективізація і як настав страшний голод. Інформацію про 1932–1933 роки не можна читати без сліз. Наведемо лише маленький фрагмент спогадів, записаних від Марії Іванівни Доброскок (1914 р. н.): *«Андруші було село дуже гарне, веселе, в гаю жили монахи, поряд пристань на Дніпрі — справжнє золоте дно. Сіна були попідруки. Жить було непогано. Перед голодовкою в Андрушах було багацько дворів і людей...»*

В 33-му році померло дуже багато людей, деякі сім'ї повмирили зовсім. Мерли старі і діти. На моїх очах чотири менших сестри померли. Поперед мене сестра Галя, була така красива, каже: “Спасіть мене, я на літо здамся на роботу!”

Галі було років 10, а трьом меншим по 7–8. Вмирили тихо, вмирає і подушечку щипає пучечками. Вони були дуже худі, а перед смертю почали вже пухнуть. Замотали сестер в рядна, трун їм не робили, і поховали до чужих людей під боки. Від сільської ради людей не ховали, кожне само тягло мертвого на кладовище... Поперед померли діти, а тоді і батько не вдержався, помер. Батько наш міг би й жити: він був столяр знаменитий, кругом робив...»

Сумно й тяжко стає на душі, коли читаєш спогади про Другу світову війну. У книзі по-

іменно згадано всіх, хто загинув під час окупації та на фронтах цієї страшної війни. Записано також розповіді андрушівських остарбайтерів. За офіційними даними, до Німеччини на примусові роботи було відправлено близько сотні юнаків і дівчат.

Після війни життя в с. Андруші теж було нелегким, бо для відновлення господарства до тяжких робіт залучали жінок і дітей. У праці наведено цілу низку документів, зокрема протоколи зі зборів виконкому сільської ради та зборів активу села. Селян зобов'язували платити позику, а уповноваженого з державної позики — здійснювати щоденний обхід по хатах. Дізнаємося, що у складні голодні 1946–1947 роки на засіданнях керівників колгоспу говорили про податки й відмову надавати продуктову допомогу селянам, які її просили. Подано також інформацію за кожний повоєнний рік (аж до 1957 р.). Це переважно документи з архівів. Чимало колишніх жителів затопленого села особисто написали свої спогади, відгукнувшись на пропозицію громадської організації зберегти пам'ять про рідне село. Завдяки спільним зусиллям вийшло літописне видання про чудове село Андруші, яке тепер покрите водою. Упевнена, що книга нікого не залишить байдужим, бо в цій пам'яті — запорука нашої волі, нашого життя. Завершити коротку рецензію можна словами від автора-упорядника книги Миколи Михняка, який у післямові написав: «Хочеться вірити, що нашому прикладу слідуватимуть краєзнавці й інших районів та областей Придніпров'я, адже водами рукотворних морів Дніпровського каскаду ГЕС в Україні затоплено близько 440 сіл та хуторів і переселено майже 300 тис. їх жителів. Зберегти про них пам'ять для нащадків — це святий обов'язок нинішнього покоління». Стало відомо, що вже готуються до друку історико-краєзнавчі нариси про інші затоплені села Переяславщини. Після прочитаного постає питання, чи виправданою була економічна доцільність затоплення родючих земель, сіл з їхніми традиціями, родовим корінням, переважно козацьким. Можливо, це був ще один потаємний план винищення автентичності українського народу?»